УДК 336.76

ОСОБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ У ФІНАНСОВІЙ ЕКОНОМІЦІ: ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ

FEATURES OF THE INVESTMENT PROCESS IN THE FINANCIAL ECONOMY: THEORETICAL PRINCIPLES

Микола Гапонюк
к.е.н., професор, завідувач кафедри Фінансові ринки
Євгеній Вовк
аспірант кафедри Фінансові ринки, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Mykola Gaponyuk
PhD, Professor,
Evgenii Vovk
Postgraduate, SHEI «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman»

В статті досліджуються положення сучасної науки щодо змістовних характеристик дефініції «фінансова економіка». Встановлено причини її поширеного використання у термінологічному апараті на сучасному етапі розвитку економічної науки та зв'язки з іншими дефініціями. Розкрито особливості інвестиційного процесу у фінансовій економіці. Окреслено причини трансформації інвестицій в умовах фінансової економіки. Доповнено існуючі положення щодо сутності інвестицій та інвестиційного процесу.

The article deals with the principles of modern science concerning the content characteristics of the definition «financial economy». The reasons of its widespread use in the terminology apparatus at the present stage of economic science development and connection with other definitions are established. The features of the investment process in the financial economy are revealed. The reasons of the transformation of investments in the conditions of the financial economy are outlined. Existing provisions on the essence of investment and investment process are supplemented.

Ключові слова: фінанси, фінансова система, фінансовий сектор, фінансова економіка, інвестиції, інвестиційний процес.

Key words: finance, financial system, financial sector, financial economy, investments, investment process.

Постановка проблеми. Подальший посткризовий розвиток нашої держави вкотре актуалізує питання, які гальмують вітчизняну економіку на протязі двох з половиною десятиліть незалежності. Серед ключових проблем для України безперечно виділяються і складні завдання в інвестиційній сфері. Здавалося б, навряд чи можна уявити питання, яке б настільки було розроблене та вивчене. Численні наукові дослідження та розробки, не менш численні концепції та програми активізації інвестиційної діяльності, повна підтримка усіх гілок та щаблів влади вкрай слабко відображаються на реальному станові справ у інвестиційній царині. Більше того, доволі часто за гучними деклараціями щодо «інвестиційного прориву» нашої держави слідує повна бездіяльність влади, намагання усіляко уникнути зміни існуючої ситуації на інвестиційному ринку. Як наслідок – Україна знаходиться обабіч головних глобальних інвестиційних потоків, а закордонні інвестори сприймають нашу державу як надзвичайно ненадійного інвестиційного партнера.

В той же час, глобальна економіка швидко змінюється, і однією із таких змін є її «фінансіалізація». За своїми кількісними та якісними параметрами фінансовий капітал вже досить давно перевищив капітал сконцентрований у промисловому секторі. Таке домінування дає можливості для швидкого зростання, з іншого боку – воно формує не менш значимі проблеми як для держави, так і для інших економічних агентів. Відповідно, виникає питання про особливості інвестиційних процесів у економіці принципово нового типу, т.з. «фінансовій економіці».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання щодо місця та ролі фінансів у сучасній економіці, оцінка процесів формування фінансової економіки в тих чи інших аспектах досліджувалося в роботах В. Зимовця, В. Корнєєва, І. Крюкової, В. Опаріна, В. Федосова, С. Юрія та ін. В свою чергу, теоретична та прагматична проблематика інвестицій, інвестиційні процеси на глобальному рівні та в Україні розглядалися М. Дибою, Я. Жаліло, Д. Лук'яненком, Т. Майорової, Ю. Макогоном, О. Мозговим, О. Рогачем, І. Сазонець.

Разом з тим, залишаються відкритими питання про трансформацію інвестиційних процесів під впливом «фінансіалізації» сучасної економіки, їх взаємний сплив.

Мета статті – детермінувати ключові особливості інвестиційних процесів у фінансовій економіці.

Виклад основного матеріалу. На перший погляд, поняття «інвестиції», «інвестиційний процес» є у значній мірі дослідженими сучасною економічною наукою. Існують численні теоретичні концепції, в яких акцентується на ролі інвестицій у економічному розвиткові на сучасному етапі. З іншого боку, динамічність глобальної економіки вкотре ставить під сумнів не тільки прагматичні засади інвестиційної політики, але й загальновідомі та поширені підходи до інвестицій. Саме з цих причин насамперед зупинимося на актуальних теоретичних підходах до дефініції «інвестиції» (табл. 1):

Таблиця 1

Наукові погляди на сутність дефініції «інвестиції»

№ з.п.	Поняття	Авторство
1	Всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект	Законодавство України
2	Витрати на створення нових потужностей з виробництва машин, фінансування житлового, промислового, сільськогосподарського будівництва, а також товарних запасів	Е. Фішер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензі
3	Витрачання грошових та інших засобів з метою отримання майбутніх вигод	З. Боді, А. Кейн, А. Маркус
4	Довготермінові вкладення капіталу в підприємства та галузі економіки з метою його нарощування в майбутньому та отримання прибутку	В. Федоренко
5	Довгострокові вкладення капіталу (грошей) у підприємницьку діяльність з метою отримання певного доходу (прибутку)	С. Покропивний
6	Послідовна, цілеспрямована діяльність, що полягає в капіталізації об'єктів власності, у формуванні та використанні інвестиційних ресурсів, регулюванні процесів інвестування і міжнародного руху інвестицій та інвестиційних товарів, створенні відповідного інвестиційного клімату і має на меті отримання прибутку або певного соціального ефекту	А. Поручник, Н. Татаренко
7	Вкладення в матеріальний капітал (інфраструктуру, обладнання, запаси) і нематеріальний капітал (освіту або людський капітал, дослідження, розробки, а також здоров'я)	П. Самуельсон

Джерело: систематизовано автором за [1-7].

Аналіз ключових позицій щодо сутнісних сторін дефініції «інвестиції» дає можливість зробити наступні узагальнення:

- *по-перше,* за своїм змістовним змістом інвестиції передбачають здійснення економічним суб'єктом початкових вкладень (в інтерпретації окремих авторів – витрат, капіталізації тощо). Саме в цьому контексті лежить розуміння інвестицій як певної альтернативи – відмови від поточного;
- *по-друге,* об'єктом таких вкладень є надзвичайно широкий спектр активів. При цьому, якщо ще кілька десятиліть тому насамперед акцентувалося на реальних та фінансових активах, то зараз в якості об'єкту все частіше називаються інформація, знання, вміння, інтелектуальний капітал, здоров'я тощо;
- *по-третє,* за термінами інвестиції передбачають як довгострокові, так і короткострокові вкладення. Слід зазначити, що в цьому питанні, як і в попередньому, відбувся поступовий перехід – від визнання інвестицій як суто довгострокових вкладень, до більш широкого їх розуміння;
- *по-четверте,* інвестиції розглядаються і на рівні індивідуумів, і на рівні корпорацій, і на рівні держави, - і така «універсальність» підкреслює особливу їх особливу роль в сучасній економіці;
- *по-п'яте,* цілями інвестицій є не тільки економічні (найчастіше згадується отримання (максимізація) прибутку), але й соціальні, екологічні ефекти і т.п.

Очевидно, що безпосередньо реалізація інвестицій передбачає певний алгоритм дій, який більшістю науковців деталізується як інвестиційний процес. Найбільш узагальнено стадії інвестиційного процесу виглядають наступним чином (рис. 1):

Зазначимо, що виділені на рис. 1 в першу чергу характеризують його на мікрорівні. Якщо говорити про макрорівень, тут скоріше треба говорити про формування сприятливих умов для реалізації різними економічними агентами своїх інвестиційних стратегій, що в підсумку має призвести до сталого зростання економіки. На глобальному рівні накопичено надзвичайно масштабний досвід у формуванні сприятливого інвестиційного клімату в державі. В тім, треба визнати, що пошук єдиних результативних підходів є нелегким завданням – ефективні інструменти для однієї країни можуть дати абсолютно протилежний

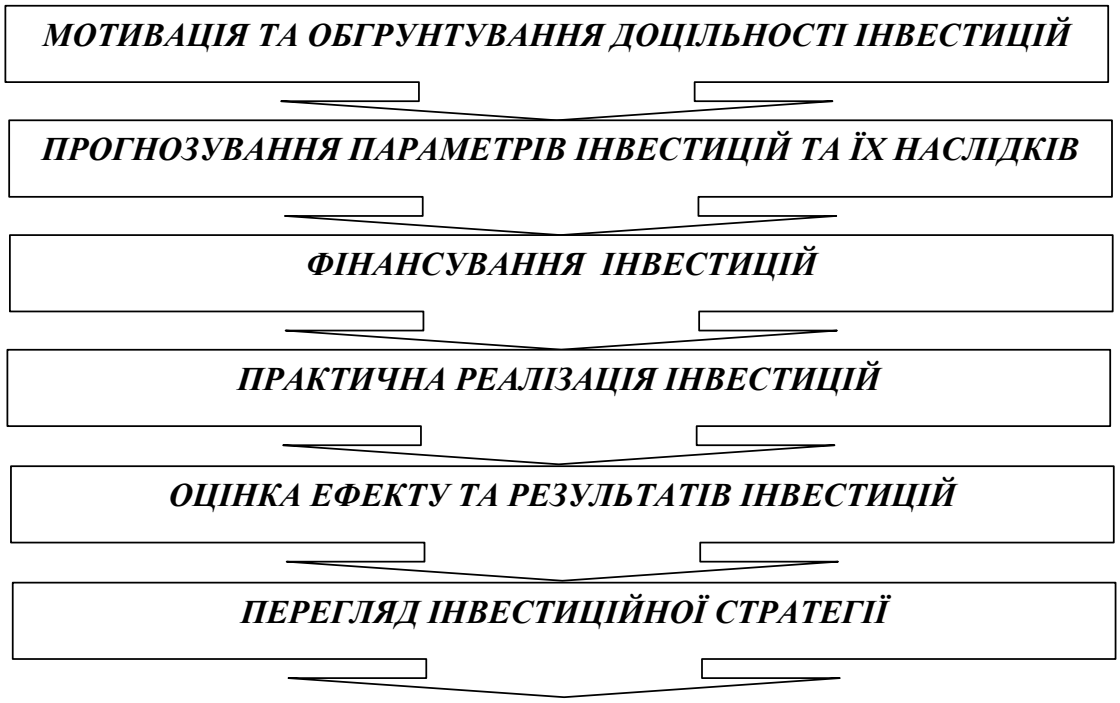

Рис. 1. Стадії інвестиційного процесу в сучасній економіці

Джерело: систематизовано автором

результат. В цьому контексті можна навести приклад податкових пільг, які в Україні (на відміну від багатьох інших країн) скоріше перетворилися на механізм «тінізації» економічних процесів, а не стимулювання інновацій.

Яким чином видозмінюються інвестиції та інвестиційний процес у фінансовій економіці? В цьому контексті, слід насамперед звернути увагу на смислове навантаження, які сучасні вчені вкладають у це поняття. Зазначимо, що ця дефініція характеризується відносною новизною, тому доволі часто вчені по-різному до її змісту.

Так, у статті В. Пилипіва зазначається: «...зміни, що відбулися в глобальній економіці в кінці минулого століття, вивели на управлінські позиції фінансову складову і встановили новий панівний економічний устрій, який у сучасній літературі дістав назву фінансова економіка (фінансоміка), або фінансизм» [8].

Вже навіть поверховий погляд на наведене вище формулювання свідчить, що його автор не надає чітких формулювань щодо змісту фінансової економіки. Скоріше мова йде про опис певної тенденції, яка полягає в тому, що фінанси та фінансові відносини поступово і невпинно посилюють свої домінування в економічних процесах.

З іншого боку, доволі поширеними в цьому контексті є посилання на роботу Ю. Осипова, який визначав фінансову економіку наступним чином: «...система, над якою існує глобальний фінансовий контроль, що визначає вартісні потоки і вартісні оцінки, а, відповідно, здатний до непрямого управління всім. Все в такій економіці попадає під фінансовий вплив, з усього знімається фінансова рента» [9].

Тобто в такому підході фінансова економіка також розглядається в контексті певного механізму впливу фінансових відносин на усі без виключення економічні відносини.

Вітчизняний науковець В. Лук'янов зазначає: «Фінансова економіка – це закономірний результат фінансової глобалізації, яка обумовлює стрімкий розвиток інноваційних фінансових продуктів і, таким чином, накопичення значних фінансових ресурсів, які практично відриваються від матеріального виробництва» [10].

Загалом, аналіз найбільш поширених позицій щодо сутності фінансової економіки дає можливість зробити наступні висновки:

1. На сьогоднішньому етапі більшість вчених сходяться на тому, що фінансова економіка є насамперед процесом (виділено нами – М.Г. та Є.В.), а не певним статичним станом економіки. Фактично формування фінансової економіки відбувається на наших очах, тому чітко ідентифікувати її характеристики складно

2. Фінансіалізація економіки (або «фінансизм») визначається посиленням впливу фінансових відносин на економічні процеси. В основі фінансіалізації лежать насамперед фінансові інновації – інструментарні та інституційні.

3. Вплив фінансової економіки на цивілізаційний розвиток вкрай неоднозначний. З одного боку, вона значно розширює конкурентні можливості економічних агентів, з іншого – акумулює значні загрози для них же та знижує можливості державного регулювання.

ВИСНОВКИ

Виходячи з наведеного вище, інвестиції та інвестиційні процеси суттєво трансформуються під впливом «фінансіалізації». Такі трансформації полягають у наступному:

- *по-перше,* вибухоподібне зростання фінансового господарства іманентно відображається і на інвестиційній сфері. Аналогічно до фінансового сектору, вже можна говорити як про доконаний факт про формування єдиного глобального інвестиційного простору, в якому спостерігається гостра конкуренція за інвестиційні ресурси між економічними блоками та союзами, національними державами, корпораціями та індивідуумами;
- *по-друге,* розширення інвестиційної сфери суттєво знизило можливості та ефективність державного регуляторного інструментарію. З

одного боку, національні держави намагаються забезпечити максимально сприятливі умови для внутрішнього та іноземного інвестора, з іншого – вони поступово втрачають можливості контролю за процесами, які відбуваються на інвестиційному ринку;

- *по-третє,* на глобальному рівні відбувається безупинне формування різноманітних за своєю природою протиріч та конфліктів в інвестиційній сфері. Вказані конфлікти – прямий наслідок тих протиріч, що притаманні фінансовій глобалізації взагалі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» № 1560-XII від 18 вересня 1991 року.
2. Экономика. С. Фишер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензи. Пер. со 2-го англ. изд. - М.: Дело ЛТД, 1995. — 864 с.
3. Боди З. Принципы инвестиций/ Боди З., Кейн А., Маркус А.; пер. с англ. – 4-е издание. - М.: Издательский дом «Вильямс», 2004. – 511 с.
4. Федоренко В.Г. Інвестування: підручник / В.Г. Федоренко. – К.: Алерта, 2006. – 269 с.
5. Покропивний С.Ф. Інноваційний менеджмент у ринковій системі господарювання // Економіка України. – 1995. – № 2. – С. 22-26.
6. Татаренко Н.О. Теорії інвестицій / Н.О. Татаренко, А.М. Поручник – К., 2000. – 345 с.
7. Самуельсон П. Економіка. У 2 т. – М.: Алгон, 1992. – Т. 1. – Передмова; гл. 1; Т. 2. – Гол. 40, 41.
8. Методологічні аспекти визначення фінансового простору / В.В. Пилипів // Продуктивні сили України. – 2009. – № 1. – С. 44-55.
9. Осипов Ю.М. Финансовая экономика как высшая форма бытия экономики // Философия хозяйства: Альманах Центра общественных наук и экономического факультета МГУ им. Ломоносова. – 2000 – №2(8). – С. 8–14.
10. Лукьянов В. Финансовая экономика в условиях глобализационных трансформаций /В. Лукьянов // Кавказ и глобализация. – 2013. - Том 7 Выпуск 3—4. – С. 49-56.

REFERENCES

1. Zakon Ukrainy «Pro investytsiinu diialnist» № 1560-XII vid 18 veresnia 1991 roku.
2. Ekonomyka. S. Fysher, R. Dornbush, R. Shmalenzy. Per. so 2-ho anhl. yzd. - M.: Delo LTD, 1995. — 864 s.
3. Body Z. Pryntsypш ynvestytsyi/ Body Z., Kein A., Markus A.; per. s anhl. – 4-e yzdanye. - M.: Yzdatelskyi dom «Vyliams», 2004. – 511 s.
4. Fedorenko V.H. Investuvannia: pidruchnyk / V.H. Fedorenko. – K.: Alerta, 2006. – 269 s.
5. Pokropyvnyi S.F. Innovatsiinyi menedzhment u rynkovii systemi hospodariuvannia // Ekonomika Ukrainy. – 1995. – № 2. – S. 22-26.
6. Tatarenko N.O. Teorii investytsii / N.O. Tatarenko, A.M. Poruchnyk – K., 2000. – 345 s.
7. Samuelson P. Ekonomika. U 2 t. – M.: Alhon, 1992. – T. 1. – Peredmova; hl. 1; T. 2. – Hol. 40, 41.
8. Metodolohichni aspekty vyznachennia finansovoho prostoru / V.V. Pylypiv // Produktyvni syly Ukrainy. – 2009. – № 1. – S. 44-55.
9. Osypov Yu. Fynansovaia ekonomyka kak vшsshaia forma bityia ekonomyky // Fylosofyia khoziaistva: Almanakh Tsentra obshchestvennikh nauk ekonomycheskoho fakulteta MHU ym. Lomonosova. – 2000 – №2(8). – S. 8–14.
10. Lukianov V. Fynansovaia ekonomyka v uslovyiakh hlobalyzatsyonnikh transformatsyi /V. Lukianov // Kavkaz y hlobalyzatsyia. – 2013. - Tom 7 Vipusk 3-4. – S. 49-56.